

О новању медаља у доба владике Рада

(По историјској грађи из Државног архива у Задру)

Д-р Л. Томановић каже на једном мјесту своје књиге „Петар II Петровић-Његош као владалац” (Цетиње, 1896, стр. 221) ово: „Владика установи у прве сребрену медаљу са надписом са једне стране: **Вјера, слобода — за храброст**, а са друге двоглави бијели ора’. Затим установи златну медаљу (1847 г.) са надписом: **Вјера, слобода — за храброст**, а са друге лик: **Милош Обилић, Цетиње.**”

Интересантно би сад било видјети да ли постоје неки архивски подаци на Цетињу или у Задру о Владичином новању медаља.

У Цетињском архиву нијесмо о томе ни на што наишли, али смо у Државном архиву у Задру пронашли доста драгоцјених података о Владичином прављењу медаља. Ми ћемо их сад овдје изнијети.

28 јуна 1839 г. окружни которски капетан Габриел Ивачић подноси доста опсежан извјештај о посљедњим сукобима између Турака и Црногораца своме гувернеру Венцелу Фетеру фон Лиленбергу. Ту се износи углавном ово: отприлике прије четири године Црногорци су загосподарили плодним земљиштем у близини турских утврђења Служа, Жабљака и Подгорице; они га обрађују сваке године и сакупљају плодове с њега. Због тога долази често до сукоба између Турака и њих. Сви турски покушаји да се Црногорци омету при обдјелавану земље остају без успјеха. Турци неће то даље да трпе и одлучују да силом оружја поново заузму то плодно земљиште. 16 јуна 1839 г. напада изненада око 1500 Турака једно црногорско село близу Служа и пали отприлике 30 пастирских колиба. Црногорци из других мјеста одмах долазе томе селу у помоћ, и развија се огорчена борба која траје отприлике четири сата. Видећи Турци да Црногорцима стално пристижу појачања, они се повлаче с бојнога поља без већих губитака. У тој борби било је на црногорској страни 15 мртвих и рањених, а на турској 19 мртвих и 12 рањених. Ту је погинуо и заповиједник нерегуларне скадарске војске Бећир бег. Кад је он видио да се не може више бранити, бадио је оружје и нудио је Црногорцима 200 цекина да му поштеде живот, али они по наређењу Владичином нијесу то урадили. Отсјечене турске главе у тој бици однесене су на Цетиње, набијене су на колац и постављене на Табљу крај Манастира. 17 јуна исте године изненада напада село Мартиниће око 500 Турака, њему одмах прискачу у помоћ Пипери

и Кучи. Турци се тада препадају и бјеже главом без обзира, остављајући на ратном попришту 42 мртва и нешто мало рањених. Сад за њима јуре Црногорци, пристижу их код ријеке Зете и направе од њих покољ. У овом окршају Црногорци су имали укупно 14 мртвих и 24 рањена. Турака је свега погинуло 100, а било их је око 150 рањених. Црногорци су овом приликом заплијенили три заставе, око 15 коња са свом опремом и око 150 комада хладног и ватреног оружја. Владика је позвао на Цетиње оне Црногорце који су се у овој борби истакли и међу њима је раздијелио 22 сребрне руске медаље и рекао им је да им предаје ове медаље „у име вјере, домовине и њиховог владара руског цара Николе”. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 235 (б. XIII^a. к. — Central Akten, 1839) „пр. 3 јула 1839. 37/ц. п.”

Чим је гувернер Либиенберг сазнао за те руске медаље, одмах је наредио Ивачићу да му пошто пото набави и достави у Задар један њихов примјерак. 3 јула 1839 г. он упућује Ивачићу писмо сљедећег садржаја: „Желим да добијем што тачније вијести о додјеливању руских медаља од стране Владике Црне Горе о чему говори Ваш извјештај од 28 јуна, број 518/п.

„Због тога се морам послужити Вашом ревношћу (и замолити Вас) да набавите једну од тих медаља, а ако то не би било могуће, треба да повјерите царском и краљевском капетану Микићу, или неком инжињеру, да је тачно нацрта тако да би се могли читати сви натписи који се налазе и с једне и с друге њене стране.

„Желим да ми донесете, кад ускоро амо дођете, једну наведену медаљу, један њен отисак или бар један њен нацрт” (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 235 (б. XIII^a. к. Central Akten, 1839).

Нама није познато на који се начин Ивачић довијао да би дошао до једног примјерка тих медаља само да би га могао послати своје шефу Либиенбергу у Задар. Знамо само да је већ 18 августа 1839 г. капетан Фридрих Орешковић обавијестио о тим руским медаљама свога гувернера Либиенберга. „Помоћу једног повјереника”, тако гласе његове ријечи, „добио сам да разгледам једну од оних руских медаља које је последице задње борбе против Турака раздијелио Владика Црне Горе међу Црногорцима који су се истакли, и пободан сам да Вашој Екселенцији са страхопоштовањем доставим у прилогу неколико њених отисака заједно с једним цртежом.

„Саму медаљу Црногорац није хтио ни по коју цијену сасвим уступити, јер се прича да је Владика свакоме Црногорцу запријетио да ће га убити, ако њу некеме да, пошто је сазнао да су се аустријске власти више пута за њу распитивале.

„Моје повјеренику је, према његовом причању, пошло за руком да на повјерење и вјеру добије медаљу само на један дан, и то тек пошто је дао у залог све своје сребрно оружје.

„Медаља је од сребра; на једној њеној страни налази се шифра имена „П. I” (Павле I), а на другој попрсе самога цара с натписом:

„Б. М. Павелъ I. императоръ и самодаржецъ сверосс.“ (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 235 (б. XIII^a. к. Central Akten, 1839) „пр. 29 августа 1839. 91/ц. п.“

Мајор Себастијан Пошахер, командант Осмога ловачког батаљона у Котору, доставио је 23 августа 1839 г. гувернеру Лилиенбергу два отиска на папиру ових руских медаља и писмо^о сљедеће садржине: „Прије почетка свога посљедњег службеног путовања био сам овдје случајно чуо да Ваша Екселенција жели да добије једну од оних медаља које је Владика Црне Горе послѣ задњих сукоба с Турцима подијелио између неколико својих перјаника. Послѣ тога наложио сам своме официру који је био послат у одред да по могућности на паметан начин набави једну такву медаљу. Владика је строго запријетио свакоме ономе који би дао из руку ту медаљу, па чак и ономе који би је показао некоме странцу. Тако нам дуго није пошло за руком ни једну да видимо. Јуче сам најзад добио у највећој тајности и на брзину два њена отиска на папиру које је учинио један мој официр у Паштровићима. Он је био набавио једну такву медаљу на мало тренутака, давши своју часну ријеч да неће никад именовати онога који му је показао. Пошто је могуће да Ваша Екселенција још није добила ни једну такву медаљу, слободан сам да Вам те отиске са страхопоштовањем доставим“. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију (б. XIII^a. к. Central Akten, 1939) „пр. 29 августа 1839. 96/ц. п.“

Наравно није било у интересу ондашњег руског двора да Владика даје руска одликовања својим храбрим Црногорцима; због тога је он изразио негодовање код Владике. Сад Владици није ништа друго преостајало него да он сам кује медаље; пошто у Црној Гори није било за то мајстора, морао их је добављати из иностранства.

4 новембра 1839 г. секретар Будванске општине Никола Бердар ставља до знања гувернеру Лилиенбергу да га је Владичин рођак Ђорђије Петровић обавијестио да је Владика позвао у Црну Гору некога турског златара да му салије 360 сребрних медаља. На једној страни тих медаља требало је да стоји „вијерност“, а на другој „рабреност“. Нажалост, њихова израда испала је доста слабо, и сам Ђорђије Петровића није знао да каже Бердару како ће се та ствар свршити. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 33 (б. II^a. Geheime Akten, 1839) „пр. 14 новембра 1839. 11/R.“

1 децембра 1839 г. Лилиенберг подноси извјештај о разграничењу између Црне Горе и Аустрије грофу Антону Митровском; он том приликом спомиње узгред и Владичино ковање медаља: „Саопштава ми се“, тако он јавља, „да Владика кује нове медаље од старог црквеног сребра; ради тога је позвао из Турске једног кујунцију сребрних ствари. На једној страни ових нових медаља стоји „вјерност“, а на другој „храброст“ (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 231 (б. IX^a. к. X/5. 1. 1839).

Капетан Фридрих Орешковић зна нешто мало више да нам саопшти о тим Владичиним медаљама; он о њима упућује 22 фебруара

1840 г., под бројем 60/п., барону Фердинанду Шалеру један доста опширан извјештај који ми овдје у изводу доносимо: „... Приликом мога задњег путовања на Цетиње причао ми је Владика да му је руска влада ставила до знања да је незадовољна зато што је он, у току прошлога љета, послје једнога сукоба с Турцима, раздијелио (међу Црногорцима) руске медаље и да је он ради тога одлучио да се салију властите медаље за Црногорце.

„При том ми је показао око стотину комада недавно саливених, сасвим неуглачаних и неполираних медаља; на једној њиховој страни стајало је „Црна Гора”, а на другој „ за храброст и вјеру”.

„Владика је примијетио да је ове медаље салио један Црногорац, и да су оне испале без сјаја и грубе тако да се не могу употријебити; он ме упитао да ли бих ја могао да поручим из Беча 200 сличних медаља и додао је да бих га тиме необично задужио.

„Ја му нијесам ни обећао, ни његову молбу сасвим одбио; обећао сам му да ћу се преко једног свог агента у Бечу код мајстора за то распитати да ли неко може да предузме овај посао и да му ускоро саопшти резултат.

„Зато молим Вашу благородност да ми дате љубазну поуку да ли је уопште у интересу наше ствари, нарочито прије него што се још извршило разграничење, да се покажемо услужни према Владици и да му испунимо овај његов налог. (То ми је потребно знати) да бих му благовремено могао дати одговор који би одговарао високим наређењима”. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 245 (Х^а. к. Х/5. 1. 1840) „пр. 29/2. 1840. 467/п. п. 106”.

1 марта 1840 г. Губернијално претсједништво у Задру подноси о овој ствари опширан извјештај Претсједништву Дворске канцеларије у Бечу.

Почетак тога извјештаја гласи у нашем преводу овако: „Капетан Орешковић, бивши ађутант покојног господина грађанског и војног гувернера, који је додијељен Комисији за уређивање границе према Црној Гори, саопштава у овдје приложеном писменом акту да му је Владика причао приликом његовог задњег боравка на Цетињу, о коме сте најпокорније били обавијештени 20 фебруара ове године, под бројем 405, да му је руска влада ставила до знања да је незадовољна зато што је он у току прошлога љета, послје једнога сукоба с Турцима, раздијелио (Црногорцима) руске медаље, да је он због тога одлучио да салије властите медаље да би одликовао Црногорце, да су пробе тих медаља, које су прављене у самој Црној Гори, испале врло рђаво, те се не би могле употријебити, и да је он ради тога тражио од Орешковића да он за њ поручи из Беча 200 медаља и желио је да на једној њиховој страни буде натпис „Црна Гора”, а на другој „за храброст и вјеру”. Капетан Орешковић ме увјерава да му то није ни обећао, ни одбио, него му је само дао обећање да ће се распитати у Бечу да ли неко може да предузме тај посао; и он ме моли да му дам одређено упутство да ли је уопште у интересу наше ствари, нарочито

прије него се још извршило разграничење, да се покажемо услужни према Владици и да извршимо овај његов налог; он ме пита какав коначан одговор треба дати Владици што се тиче ове ствари". Губернијално претсједништво излаже даље у горе сломенутом извјештају да не би било zgodно кад би се допустило да један члан Комисије за разграничење наручује медаље за Владика тим прије што су Црногорци приликом преговора иступали више пута непријатељски против чланова те Комисије и потсјећа Претсједништво Дворске канцеларије на крваве сцене у мјесецу августу 1838 које су се одиграле на Паштровској Планини. Оно је даље мишљења да пријети опасност да ће Владика поклањати те медаље оним Црногорцима који изврше неки злочин над аустријским поданицима и предлаже да се нареди капетану Орешковићу да он у своје име одговори Владици да Владика лично да налог свом досадашњем агенту у Бечу Тодору Тирки, преко кога је добио новац за манастире у Маинама и Стањевићима, да он, према постојећем пропису, потражи дозволу за ковање медаља од Дворске благајнице за ковање новца и од Цензорне власти у Бечу и да по том неки умјетник у Бечу салије те медаље и да му их пошље у Црну Гору. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 245 (б. X^a. к. X/5. 1. 1840).

1 марта 1840 г. доставља Губернијално претсједништво грофу Јозефу Седлницком у Беч препис овога свога извјештаја Претсједништву Дворске канцеларије. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 245 (б. X^a. к. X/5. 1. 1840).

3 марта 1840 г. Губернијално претсједништво извјештава капетана Орешковића да оно није у стању да му правилно одговори на његов извјештај од 22 фебруара 1840 г., пошто постоје одређени прописи за ливење медаља и споменица, обећава да ће му одмах послати упутства чим их добије од старије власти из Беча и најзад га моли да му повремено доставља своје примједбе о Которском округу и о сусједним земљама. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 245 (б. X^a. к. X/5. 1. 1840).

У споразуму с Тајном дворском и државном канцеларијом у Бечу Митровски је 31 марта 1840 г., под бројем 73/г., одговорио Губернијалном претсједништву у Задру: „Ковање медаља за храброст на рачун Владике Црне Горе у овдашњој ливници новца додуше је тугаљива ствар.

„При том треба имати обзира не само према отоманској Порти, него и према Аустријској Царевини, јер је могуће да ће се те медаље давати шта више и за извршена дјела против Аустрије.

„Ипак Владика придаје важност томе, и пошто му се не би допао одречан одговор, а како је сада у нашем интересу да сачувамо његово садашње повољно расположење ради преговора око исправљања границе, не би се уопште смјело одговорити на питање које је он поставио капетану Орешковићу.

„Ако би овај властодржац са своје стране наново повео разговор о овом предмету с истим капетаном, онда он треба, као што је то и предложено, да му као приватан човјек да савјет да је потребно да

он ову поруцбину повјери некоме своме наручиоцу и да истоме препусти да он ради тога предузме потребне кораке". (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 245 (б. X^a. к. X/5. 1. 1840) „пр. 9/4. 780/п. 198”.

Губернијално претсједништво је 10 априла 1840 г., под бројем 780, доставило скоро дословно ова упутства Митровског капетану Орешковићу у Котор.

Владика се последије тога обратио рускоме дворском савјетнику Александру Владимировићу Чевкину, кога је у августу мјесецу 1839 г. била послала руска влада у Котор ради разграничења између Црне Горе и Аустрије, и замолио га је да му негдје набави неку справу за ливење медаља. Чевкину је пошло за руком да у Неапољу купи једну машину за то. Сад Владика налази у Котору једнога златара који му помоћу те машине кује медаље.

4 јула 1841 г. барон Фердинанд Шалер, претсједник Аустријске комисије за разграничење између Црне Горе и Аустрије, детаљно је описао Губернијалном претсједништву у Задру једну од тих Владичиних медаља: „Код дворског савјетника Чевкина видио сам нове сребрне медаље које је Владика ковао на Цетињу. Оне имају величину наших малих медаља. На једној њиховој страни налази се орао, кога је Владика употребио и у грбу, са једним лавом у једном малом пољу усред истога. На другој страни је написано „вјера, слобода, за храброст”. Испод овог натписа су два укрштена мача који су оздо затворени лаворовим и миртовим границима. Медаља има мило уво и може се носити на врци”. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 257 (б. VIII^a. к. X/2. 1. 1841) „пр. 10/7. 1841. 1607/п.”.

И 14 јула исте године Шалер покреће питање Владичиних медаља. Тога дана он о њима обавјештава исто Губернијално претсједништво у Задру: „Из сигурнога извора сам чуо да је дворски савјетник Чевкин набавио за вријеме свога посљедњег боравка у Неапољу једну машину за ковање медаља за храброст о којој говори мој извјештај од 4 овог мјесеца, број 75/п. Приликом ковања пробних медаља она се покварила, али је поправљена у Рисну. Према учињеном споразуму са једним овдашњим златаром треба салити 200 медаља; Владика се обавезао да ће за сваку медаљу платити, не рачунајући метал, по 80 пфенига”. На крају Шалер додаје да је Владика обзјавио капетану Фридриху Орешковићу да ће му дати једну од тих медаља. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 257 (б. VIII^a. к. X/2, 1. 1841) „пр. 21/7. 1841. 1691/п.”.

18 јула 1841 г. Губернијално претсједништво доставило је у Беч грофу Јозефу Седлницком горе наведени детаљни Шалеров опис Владичине медаље. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 257 (б. VIII^a. к. X/2. 1. 1841).

То би било све што смо досад нашли у Државном архиву у Задру о Владичиним медаљама.